

Georges-Olivier Châteaureynaud

Szoba a mélység felett

Az élet kegyeltjét Renard-nak hívják; hatéves, és lépten-nyomon elveszíti a hósapkáját. A rendtartás megköveteli, hogy az ilyen esetekkel Bernard asszonyt, a gazdasági igazgatót háborgassák, és ő heves szemrehányásokat tesz a bűnösnek. Az internátusban nem nagyon kedvelik azokat, akik még a cipőjüket sem tudják egyedül bekötni. Az élet kegyeltjének két sírógörcs között annyira ideje sincs, hogy a könnyek ízét elfelejtse.

Nem tudja, miért őt választotta ki az élet, és milyen szerepet tartogat számára. Tegyen vele, amit csak akar. A hatéves kor nem az ilyen kérdések feltevésének az ideje. De hogy ő az élet kiválasztottja, abban egy pillanatig sem kételkedik. Ha belegondol, nagyon sok jel erősíti meg ezt a megérzést. Először is, még csak hatéves, és már háromszor majdnem meghalt. A hétköznapi kisfiúk nem vacillálnak ennyit a folyó és a part között. Azután, a papája elment. Nem azért, hogy valahol távol dolgozzon, nem is azért, hogy a háborúban harcoljon, és azért sem, hogy valamely betegségét kezeltesse – ezek egy apa távollétének az alapos okai –, hanem csak úgy, egyszerűen elment, igazából és örökre. Az is a kiválasztottság jele, hogy erről a fantomszerű apáról, aki Isten tudja, hol, de él, úgy beszélnek, mintha meghalt volna, mindig múlt időben. És végül, vörös a haja. Renard-nak, azaz Rókának hívják, és vörös a haja, vicces, ugye? Nem, egyáltalán nem az: a gyerekek minden óráközi szünetben rókára vadásznak. De az anyja mutatott neki egy könyvet, amelyet egy bizonyos M. Renard írt, annak a hőse szintén vörös, és Répának hívják. Répa, pontosan így nevezik üldözői a kis internátusi növendéket is. Ő tehát egy, ezen világ mellett létező másik világban egy könyv hőse lenne? Talán egy napon, amikor majd tud olvasni, kinyitja a könyvet, mint a szülői ház ajtaját, és hazatér.

Leszáll az este az internátusra. A szélben az udvari gesztenyefák ágai a tanulószoba ablakaira hajlanak. Az internátusi nevelőtanárné újságot olvas. Időnként fáradt tekintetet vet az osztályra. A teremben nyugalom honol. Képes újságok járnak körbe, akasztott malac- és amőbapartik folynak csöndesen. Néhány vidéki levelet ír a szüleinek. A teremben hátul, Renard-tól nem messze ül a tanganyikai király fia, szavannákról és gazellákról álmodozik. Őszintén szólva senki nem biztos benne, hogy az a néger gyerek a király fia lenne, sőt még abban sem, hogy Tanganyikából származna. Egyszerűen ez a hír járja, és az érdekelt se meg nem erősíti, se meg nem cáfolja. A környezet ebben a közönyösségben vagy a gyökértelenség okozta érzéketlenségben királyi viszszafofogságot lát. A feltételezett herceg az intézmény igazi számkivetettjeinek körébe tartozik, azokéba, akik csak évente háromszor térnek haza otthonukba, a karácsonyi, a húsvéti és a nyári szünet idején. Ilyenkor egy jól öltözött néger férfi jön érte a portásfülkéhez.

– N'Mambo! Ő a nagykövet?

N'Mambo bőrdjével a kezében sietség nélkül megy keresztül az udvaron.

– N'Mambo! Hé, N'Mambo! Ha vadászni mész, lőj nekem egy elefántot!

A gyerek eltűnik az előcsarnokban, a cserepes növényekkel és oklevelekkel díszített előtérben, melyben erősen érződik a padlófényező és a szabadság illata.

N'Mambo ide-oda vándorló tekintete Renard tekintetét keresztezte. Az élet kegyeltje elmosolyodik, amire N'Mambo szórakozott mosollyal válaszol. Renard a padjában közelebb húzódik a kis néger fiúhoz.

– Hé, N'Mambo!

– Mi van?

– N'Mambo, az apád...

N'Mambo lesüti a szemét a *Coq-Hardi* egyik, kinyitva előtte fekvő számára.

– Hagyj békén, kéhlek. Olvasok.

– Nem is igaz, hogy király az apád!

N'Mambo vállat von. Renard elképed. Az előbbi szavak akarata ellenére hagyták el az ajkát.

– N'Mambo...

– Hallgass, ne bosszants!

– Csak vicceltem. Király az apád.

– Hagyj békén!

– Király az apád, király!

– Uham!

A nevelőtanár felkapja a fejét.

– Uham, az a vöhös fiú nem hagy békén!

Minden tekintet a bűnös felé fordul.

– Állj fel, Renard! Már a társaidat is bosszantod?

– Uram, ez nem igaz! Én nem szóltam semmit!

– Na majd én kitalálok neked valamit, amivel elfoglalhatod magad. Százszor leírod, hogy *Nem szabad bosszantanom a társaimat*. Gyerünk, láss munkához!

Renard leül, majd azon nyomban fel is áll.

– Uram...

– Mi van már megint?

– Nem tudok írni.

Az osztály gúnyosan felnevet.

– Akkor húzzál vonalakat. Kétszáz egyenes vonalat. Számolni tudsz?

– Nem, uram – suttogja Renard.

A gúnyos nevetés még hangosabbá válik.

– Kezdd csak el! Majd én szólok, ha abbahagyhatod. Ti pedig maradjatok csöndben!

Renard visszaül a padba. Előveszi a tolltartóját, amit még soha nem használt. Kitép egy lapot a füzetéből. Belemártja a tollát a fajansz tintatartóba, és húz egy első, reszkető vonalat. A harmadik vonalnál egy pacát ejt. Nincs itatóspapírja. Megpróbálja a tintafoltot a zsebkendőjével megszáritani, de az ettől csak még jobban szétterül. Széttépi a lapot, és kitép a füzetből egy másikat. Egy sor újabb vonal, egy újabb paca. Elfogja a reménytelenség, könnyek bugygyannak ki a szeméből, a lapra hullnak, felhígítják a vonalakat és a pacát alkotó tintát. A kisfiú lehajtja a padra a fejét, és két karjába rejti. Az osztály morajától elringatva, orrával a formátlan tintapacában hamarosan elalszik.

Bika csak tízéves, de ő a legerősebb fiú az iskolaudvaron. Még a legnagyobbak közül se meri senki megütni. Nem véletlenül mondják, hogy erős, mint a bika. A courbevoie-i születésű Bika a tanévkezdés napján azzal alapozta meg a hírnevét és gondoskodott a biztonságáról, hogy leütött egy magánál idősebb diákot. A diák tetveket keresett Bika fejében. Bika elsápadt, mindenki látta. Elsápadt, és azon nyomban ütött. Ami az élet kegyeltjét illeti, ő rendkívül csodálja Bikát. Ha őt, az élet kegyeltjét támadják, ő elvörösödik. Elvörösödik, és azon nyomban elmenekül; bár tudja, nem ez a megfelelő viselkedés.

A verekedés kardinális kérdés a diákok életében. Az internátus diákközössége rendszeren két kategóriára oszlik: a gyengékre és az erősekre, az áldozatokra és hóhéraikra. Néhányan kibújnak ez alól az osztályba sorolás alól. Bika azért, mert ő soha nem él vissza a neki tulajdonított rendkívüli erővel, N'Mambo pedig azért, mert érthetetlen módon mindenki attól tart, hogy Tanganyika királya elküldi a zulukát, s azok majd lerombolják az internátust, ha túl sokat bosszantják ivadékát.

Aznap reggel, miközben sorban álltak az udvaron, látták, hogy a házmester egy új fiút, egy négert, mint N'Mambo, vezet be az iskolaépületbe. Az igazgató nem vette a fáradságot, hogy ő maga kísérelje be a fiút az osztályterembe, mint ahogy N'Mambo esetében tette. Az új gyerek tehát nem a király fia, és a fiúk azt remélték, hogy jól fognak szórakozni a szünetben.

Bika és N'Mambo kivételével mindenki, még Renard is részt vett a mulatságban. Az erős fiúk nem engedték, hogy bárki is elrejtse az új diákot. S miközben sárral kenték be a néger gyerek ellenzős sapkáját, és iskolatáskájának tartalmát a vizeldékbe zúdították, egyszer csak Renard is táncolni kezdett, akár a többiek, s közben teli torokból kiabálta, hogy *Bamboula-Ayaya-Bamboula*. Majd észrevette, hogy Bika, aki kissé távolabb állt, különös arckifejezéssel nézi. Tekintetéből megvetést vagy csalódást olvasott ki, vagy mindkettőt egyszerre. Renard öröme, hogy végre átpártolt a másik táborhoz, hirtelen szertefoszlott. Egy ideig még dúdolta, hogy *Ayaya-Bamboula-Ayaya*, majd hátat fordított az áldozatot körülvevő csoportnak, és elrejtőzött a zsibongó sötétségében.

Most este tizenegy óra van. Renard ágyában fekvé a kicsik hálótermének végében egyre forgolódik, nem jön álom a szemére. Az eset óta befészkelte magát lelkébe a kétely. A történetek után már nem biztos benne, hogy még mindig az élet kegyeltje. Hiába mondogatja magának, hogy egyszer s mindenkorra az, és hogy Bikának ehhez semmi köze, már nem hisz ebben olyan erősen, mint korábban. Gondolkodik, saját magának bizonygatja: ugyan már, nincs semmi félnivalója, az élet figyelmeztetné, ha tényleg nem látná már benne a pártfogoltját. Mindenesetre sok hibát kellene elkövetnie, sok súlyos hibát ahhoz, hogy az élet megvonja tőle titkos kegyét... De továbbra is nyugtalan, ajkát harapdálja, elvörösödik a takarója alatt. Kicsit sírdogál, majd összetörtén elalszik.

Az anya egész testében reszket, és szorongatja Renard kezét, míg átmennek a sugárút másik oldalára. Arca izzadságban fürdik, orra kihegyesedik a boltokban, ahol szombatoként a fiával együtt bevásárolnak. A gyerek többnyire méltatlankodik; szívesebben maradna otthon játszani.

– Nem, velem jössz. Különben nagyon félek.

Az anya felöltözteti a fiát. Amint kint vannak, megragadja a gyerek kezét, és szorítja, erősen szorítja.

– Anya, ne szorítsd ennyire!

Az anya enyhít a szorításon.

– Bocsáss meg, kicsim, hogy fájdalmat okoztam!

A fiú visszahúzza meggyötört kezét. Megmozgatja fájó, anyja szorongástól izzadt tenyerétől nedves ujjait.

Néhány méterrel távolabb az anya újra megfogja fia kezét, és ismét szorítani kezd. A fiú nem szól semmit.

Az anya gyakran hány. Semmi nem marad meg benne. Az orvosok különféle vizsgálatokat rendeltek el, de azok semmi eredménnyel nem jártak. Az egyik orvos ki akarta venni a nő epehólyagját. De egy másik nemet mondott; szerinte itt nem az epehólyagnak, hanem kizárólag a félelemnek van szerepe.

Amikor az anya tényleg nagyon fél, internátusba adja a fiát vagy vidékre küldi dajkaságba, esetleg a nagyszülőkre bízta. Amint jobban érzi magát, érte megy, és az egész kezdődik előlről, a zűrzavar, a gondok, a fáradság és az emlékek, a távollevőnek ez az élő portréja, a gyermek-távollevő, az ártatlan távollevő mindennap itt, mellette... Az anya hamarosan összeroskad e túlságosan is édes, de túlságosan súlyos teher alatt. Egy reggel újra kihányja a kávéját, keze reszket a kis tetőtéri lakoszoba kulcsán. Háromszor három méter. Van benne egy asztal és két ülőke, két szekrény, egy ágy és egy rémes *cosy-corner*, egy kübli. Az ajtóval szemközti ablak egy szédítően magas erkélyre néz. Az elhagyott nő és gyerek fent, az égbolt kellős közepén él, de az ég bűdös. Nem beszélve a kübliről, nyáron a ház mélyéről felszállnak a szagok, és a parafa dugóval rosszul zárt csövön keresztül elárasztják az erkélyt. Az anya bezárja az ajtót, és fiával együtt kilép a keskeny, sötét folyosóra. Besegíti fiát a cselédlépcsőt és a régi cselédszobákat kiszolgáló teherfelvonóba. Keresztülmennek a kis udvaron, kiérnek a széles, zajos sugárútra, és az anya füle hirtelen zúgni kezd, szíve összeszorul a rémülettől, úgy érzi, gombóc van a torkában, kétségbeesetten megragadja a gyerek kezét, és megszorítja.

Péntek este van. Ha valami nagy szerencsétlenség nem történik, Renard-t nem fenyegeti az a veszély, hogy a hétvégére bezárják. Holnap fél tizenegykor elhagyja az internátust. Szombat reggel anya dolgozik. Egyedül fog hazamenni. A házmesterné majd odaadja a kulcsot. Fent fogja megvárni anyát, közben a *Mickeyt* nézi. Este, ha anya nem fél túlságosan, megnéznék egy filmet a *Régent*-ben. Vasárnap otthon maradnak. Anya végzi majd a könyvelést, ő pedig, ha nem esik, a rossz szagú erkélyen játszik.

De egyelőre péntek este van, és ő unatkozik. Padján félig elnyúlva szemügyre veszi a rekesz tartalmát: egy régi, rágott kis ceruzát, két rágógumit, egy rózsaszínűt és egy zöldet a pad felső lapjához ragadva, meg egy itatóspapír-foszlányt. Semmi használhatót nem talál. Kiegyenesedik és meglátja N'Mambo göndör fejét. Szívesen beszélne neki az apjáról, ha nem lenne biztos benne, hogy ezzel elveszítené az engedélyt az internátus elhagyására. Nem, semmiképpen sem szólhat N'Mambohoz!

Hirtelen felriad. Egy diák ült le mellé a padba. A tanulószobában. szigorúan tilos ülőhelyet változtatni. De Bika persze nem fél semmitől. Renard viszont nagyon fél, hogy büntetésből bezárják.

– Ezt nem szabad... Meg fognak büntetni!

– A felügyelőtanár nem látott semmit. Ha mégis szól valamit, megmondom, hogy én voltam.

- Mit akarsz?
- Beszélgetni. Úgy tűnik, unatkozol.
- Nincs mit csinálnom.
- Olvashatnál.
- Nem tudok.
- Pedig már elég nagy vagy hozzá! Nem tanultad meg a betűket?
- De igen.
- Akkor tudsz olvasni.

Renard nemet int a fejével. Folyton iskolát kell váltania. Ő már beletörődött ebbe a vándoréletbe. Mindig mindent előlről kell kezdenie. B-a-ba, B-e-be, olyan mint egy dal, amit mindenhol énekelnek, csak éppen semmit nem jelent.

- Lássuk csak.

Bika a padsorból kihajolva kölcsönkér egy könyvet, és kinyitva kettejük elé teszi.

- Próbáld meg. Kövesd az ujjam, és olvass.
- N-a... Na... N-o... Nano?
- Nano, ő a kisfiú a képen. Folytasd.
- Nano... és... Na... net-...te.
- Nanette. Ő a kislány.
- Nano és Nanette... a... ke... ker... kertben... van-... nak!

Mire a tanulást befejezik, Renard nyolc sort kibetűzött. Bika becsukja a könyvet és visszaadja a tulajdonosának. Renard egy ösztönös mozdulatot tesz, mintha meg akarná akadályozni.

- Mi ütött beléd? Neked is van egy ugyanolyan könyved!
- Ugyanolyan? És ugyanazt a történetet meséli el?
- Nyisd ki a táskádat!

Renard engedelmeskedik. Bika kivesz a táskából egy ugyanolyan külsejű könyvet, fellapozza, majd kinyitva leteszi kettőjük közé.

- Nos?
- Na... no... és... Na... nette...

Renard arca felragyog. Nano és Nanette még mindig a kertben vannak, még mindig nyár van; Pataud kutya még mindig nagyon aranyos; a locsolókannából továbbra is csöpög a víz, és továbbra is nedves Nano lába.

Amikor felmegy a hálóterembe, Renard boldog. Tud olvasni. Nano és Nanette egész életükben a kertben maradnak.

Épp a teherfelvonó aknája mögött, a csarnok benyílójában két megskalpolt indián rejtőzik. Egyszerre fenyegetően és szomorúan lesik Renard-t, véres koponyájukkal bólogatva a sötétben. Renard gyorsan, még mielőtt elkaphatnák, beugrik a fülkébe, becsapja az aknaajtót, behúzza a fém toloajtót. Lábujjhegyre áll, és minden erejét összeszedve megnyomja a nyolcadik emelet gombját. A fülke csikorogva szakad el a talajtól. Az indiánok minden biztonnal toporzékolnak mérgükben a lépcsőfordulón, kiöltik a nyelvüket, öklüket rázzák zsákmányuk felé, mely kicsúszott a kezükből. Renard becsukja a szemét. Szíve erősen ver. De újabb rémület várja: a harmadik emeletől kezdve szédülés fogja el. Mindenki szerint biztos, hogy a liftek nem mennek tovább az épületek legfelső emeleténél. Legalábbis a felnőttek úgy vélik, e szabály alól nincs kivétel.

De Renard erről egyáltalán nincs meggyőződve. Véleménye szerint nagyon is lehetséges, hogy a teherfelvonó a kezdeti lendülettel folytatja útját, s az utolsó lépcsőfordulónál is feljebb megy. Szavakkal le nem írható csigák húzzák, és a lift, miután lyukat ütött a tetőn, szétkergette a madarakat és keresztülhatolt a fellegeken, folytatja útját a levegőben, mindig magasabbra, mindig messzebb a végtelen, jeges égbolton! Renard visszatartja a lélegzetét. Minden lépcsőfordulónál egy kattanás hallatszik valahol a lába alatt az elavult gépezetben. Egy kattanás a hatodikon. Egy kattanás a hetediken... És most? És most? Reszket a térde. Egész testével a lift falához tapad. Katt! A fülke végre megáll.

A nyomott mintás kretonfüggönyön keresztülhatoló fénytől vöröses színben fürdik a helyiség. Renard nem siet villanyt gyűjtani. Kint minden tele van veszéllyel, de itt semmi baj nem érheti, ebben a csigaház-szobában, anyaméh-szobában, ebben a nyomorult édenben, amelyből rendszeresen kiűzik; anyja visszaesése minden alkalommal a bukást jelenti számára.

Leteszi a táskáját az ágyra. Keresztülmegy a szobán. Tölt magának egy pohár tejet, amit azon nyomban kiköp, mert savanyú. Felmászik egy ülőkére, hogy elhúzza a függönyt, a vérvörös vásznat, ami eltakarta előle az eget. Hiába keresi szemével a napot. Hátat fordít az ablaknak, és törökülésben az asztalra ül. Ott vannak az ágy alatt a játékaik egy fadobozban, de nincs kedve játszani. Anya mindjárt hazaér. Enni fognak: sonkát és Floraline-t, mint mindig. Anya beteszi a könyveit a szekrénybe, a nagyba, abba, amelyiknek az ajtaját eltortaszolja az ágy. Ő majd arrébb tolja az ágyat, és kinyitja a szekrényt. Egyszer már megtette. A kezében tartotta a szakadt kis könyvet, ami a világ minden titkát tartalmazza. Sárga könyv, nincsenek benne képek. Sokáig fogta, tapogatta, majd sajnálkozva visszatette. Most már képes rá, hogy elolvassa. Egyre ismételteti magában a nagyszerű mondatot: *Most már képes vagyok rá, hogy elolvassam!* Eljön hát az idő, hogy felnyíljon a szeme, a titkok feltáruulnak, a káosz rendeződik... Renard bólint. Hányszor jön el a Paradicsom életünk során? Létezik, hogy anélkül halunk meg, hogy mindenre rájönnénk, hogy megismernénk a csodálatos igazságot? A gyerek szíve gyorsan kezd verni. És ha most meghalna, ha még azelőtt távozna az élők sorából, hogy az első leplet széttépte volna? Leugrik az asztalról, a szekrény felé iramodik. A folyosón felhangzó léptek zajától, a kulcs csörrenésétől a zárban megdermed a helyiség kellős közepén.

– Anya?

– Hát hazajöttél? Tudod, mennyire félek mindig...

Bures, 1981. december – 1982. február

Károly Judit fordításai

Georges-Olivier Châteaureynaud (1947) francia regény- és novellairó, a novella megújításának mestere a hetvenes évek Franciaországában. 1982-ben Renaudot-díjat, 2005-ben pedig novella-műfajban Goncourt-díjat kapott.